

Yaratıcı Türkçe Dersleri

Müjdat ATAMAN

3. Baskı





Müjdat ATAMAN

YARATICI TÜRKÇE DERSLERİ

ISBN 978-605-318-481-2
DOI 10.14527/9786053184812

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Haziran 2016, Ankara

3. Baskı: Ocak 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Umay'a

MÜJDAT ATAMAN

Lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünde, Türkçe Öğretmenliği yan alanı ile, yüksek lisans eğitimini de Ankara Üniversitesinde Yaratıcı Drama alanında tamamlamıştır.

Bilkent Üniversitesi Hazırlık Okulunda (BLIS) ve Özel İzmir SEV okullarında öğretmenlik ve yöneticilik yapmıştır.

Çağdaş Drama Derneği İzmir Şubesinin kuruluşunu ve başkanlığını yürütmüştür. Forum Tiyatro, sınıfta yaratıcılık, çocuk yazını, alternatif eğitim konularında çalışmaktadır. Eğitim kurumları, sanat akademileri, dernekler ya da çeşitli kuruluşların gereksinimlerine dönük, konulu atölyeler yürütmektedir. Eğitimpedia yazarıdır.

PEGEM Akademi tarafından yayımlanan “Yaratıcı Yazma için Yaratıcı Drama” kitabının yazarıdır. Koza Yayınlarından çıkan 4. Sınıf Türkçe kitabı yazarlarındandır. Türkçe Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, Yaratıcı Yazma, Sınıfta Yaratıcılık, Yaratıcı Dramanın Yöntem olarak kullanılması konularında bildiriler sunmuş ve seminerler vermiştir.

SUNU

21. yy. insanında bulunması gereken beceriler sıralanırken; eleştirel düşünme, problem çözme, işbirliği, bilgi okur-yazarlığı, girişimcilik, sosyal ve kültürel çok yönlülüğten söz edilir.

Bu becerileri bir kumaş olarak düşünelim. Kumaş dokunurken atkı ve örgü iplikleri birbirinin içinden geçirilir. İpliklere yaratıcılık ve dil diyelim. Dokumacı, mekiği bir uçtan diğer uca kadar geçirerek kumaşı üretir. Mekik Türkçe dersi olsun. Dokumacı ise bu dersi veren Türkçe öğretmeni...

Türkçe derslerinde dilsel ve düşünsel zenginliğin yolu, yapılacak çeşitli uygulamalardan geçebilir. Derslerde yer verilecek yaratıcı etkinliklerle; dili sevdirmeye, dilin bütün zenginliklerinden yararlanma, kuralları sezdirme, kullanımındaki güzellikleri ve incelikleri tat-tırma fırsatları sağlanabilir.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirinde son dizeler şöyle der:

Dil bir gökyüzüdür

Tümceler yönleri onun

Sözcükler yıldızları

Yaratıcı Türkçe derslerine; ister kumaş dokumak diyelim, istersek gökyüzüne uzanmak, bu kitap bir örnekler dağarcığı sunuyor. Yazarak üretip geleceğe kalmanın bir yolu da örneklerden yenilerini geliştirmek değil midir?

Kitabın söz varlığını değerli bulan özenli okurları olsun!

Dr. Tülay Üstündağ

Merhaba,

2009 yılında farklı bir isimle çıkan kitabı yenilemeye karar verdik. Kitapta yer alan etkinlikler gözden geçirilip uygulanarak yeniden düzenlendi. Yeni Türkçe programına eklenen kazanımlar doğrultusunda kitaba yeni etkinlikler eklendi. Bu süreçte etkinliklerin sınıf uygulamalarını yaparak geri bildirimler veren Merve'ye, ön okuması için Aysun'a ve tüm düzenlemeleri için Sezer'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	1
II. KULLANIMA YÖNELİK AÇIKLAMALAR	5
III. TÜRKÇE DERSİ KAZANIMLARI VE ETKİNLİKLER	6
1. KİM DAHA ÇOK TÜMCE KURACAK?	6
2. SES VE SESSİZLİK.....	8
3. BENİM ELLERİM	10
4. HEYKELLER CANLANIYOR.....	11
5. KAPIYI AÇINCA.....	13
6. KONUŞURKEN GÖZLERİME BAKAR MISIN?.....	14
7. KONUŞURKEN DİKKAT EDERİM.....	16
8. BEN NEREDE KONUŞUYORUM?.....	17
9. TÜMCE EKLEYEREK ÖYKÜ OLUŞTURUYORUZ	19
10. SAKLI KONUŞMAYI BUL.....	21
11. GÖRDÜKLERİNİ ANLAT.....	23
12. MASALIMIN FOTOĞRAFLARI	25
13. AÇIKLA BAKALIM	26
14. KONUŞ BAKALIM.....	28
15. SON BİLETİ KİM ALACAK?	29
16. KONUŞURKEN ÖĞRET	32
17. KOKTEYL.....	33
18. ÇATIŞMA.....	34
19. MERHABA, TANIŞALIM MI?	36
20. YANLIŞ ARADIM, ÖZÜR DİLERİM.....	38
21. ÜÇ BAŞLI DEV	40

22. İYİ Kİ - NE YAZIK Kİ	42
23. SÖYLE SÖYLEYEBİLİRSEN	43
24. KUKLANI KONUŞTUR.....	45
25. EN ÇOK KİM BULACAK	46
26. DEYİMİN NEREDEN ÇIKTIĞINI BUL	47
27. TELEVİZYON İZLEMELİ MİYİZ?	50
28. FİLM SESLENDİRİYORUM	52
29. ARADAKİ FARKI BUL.....	53
30. SONUÇ BURADA, SEBEP NEREDE?.....	54
31. 5N1K.....	55
32. BENİ DİNLER MİSİNİZ?	56
33. BENİM ANAHTAR SÖZCÜKLERİM.....	58
34. EN KOMİK ANILARIMIZ.....	59
35. KATİL KİM?	60
36. DÜĞÜM.....	62
37. EN YÜKSEK KAÇ?	63
38. BENİM GAZETEM - BENİM HABERİM	64
39. NOKTALAMA İŞARETLERİ SİRKİ.....	65
40. TEKİL ve ÇOĞUL	67
41. ARA İLE ORA	68
42. HAYDİ BUL BAKALIM.....	71
43. HAYALCİ - GERÇEKÇİ.....	72
44. HERKESE GÖRE - BANA GÖRE	73
45. BİZ NE ANLATMAYA ÇALIŞIYORUZ?.....	74
46. TAHMİN ET BAKALIM	76
47. MESLEKLERİ BİRLEŞTİR	77

48. BİR KONU – BİR KONUK	79
49. MASALIN FARKLI RENKLERİ	80
50. BEŞ RESİM, BEŞ OLAY	81
51. DAHA FAZLASI VAR	83
52. HES, İYİ Mİ? KÖTÜ MÜ?	84
53. TÜRKÇESİ VARKEN	85
54. SES VERİYORUM	87
55. O DEMİŞ, BU DEMİŞ	89
56. ABC ve Ç	90
57. BU OLUR MU?	92
58. DÖRT KİP	93
59. KISA VE MANTIKLI	95
60. ZAMAN MAKİNASI	96
IV. YARATICI YAZMA	97
V. YARATICI YAZMA ÇALIŞMALARI İÇİN KONU	
ÖRNEKLERİ	99

I. GİRİŞ

Türkçe dersi yapısı ve birbirine bağılı alt öğrenme alanları bakımından diğler derslerden farklı bir içerik barındırır. Türkçe dersinin dikey ve yatay kazanımları da dersin içeriğı nedeniyle sarmal bir yapıya sahiptir. Dışarıdan hazırlığı kolay gibi görünen dil dersi programı, kendi iç yapısı göz önüne alındığında farklı zorlukları da beraberinde getirir.

Diğler derslerde uygulanan ünite yaklaşımı Türkçe dersi için geçerli değildir. Örneğın Fen Bilgisi dersinde, ‘Vücudumuz’ ünitesi bellidir, kazanımları nettir ya da matematik dersinde ‘Doğal Sayılar’ ünitesi aynı şekilde belirli bir zaman diliminde ölçülebilir net kazanımları olan bir yapıdadır. Bu derslerde üniteye giriş yaparsınız ve o alanla ilgili belirli bir sürede öngöröldüğü şekilde dersini işlersiniz.

Aynı durum ne yazık ki Türkçe dersi için geçerli değildir. Kendi içinde okuma-konuşma-yazma-dinleme-dil bilgisi gibi birbirinden ayrılmaz alt alanları bulunan dersin belirli bir ünitesi yoktur. Ana amaç, öğrencilerin iyi bir okur yazar olmalarıdır ama derslerin nasıl işleneceğine ve nasıl ilerleneceğine dair yol haritası oluşturmak oldukça zor olabilir.

Öğretmenler için yol haritaları Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan programdır. Bu programlar da ‘tematik’ yaklaşımla hazırlanır. Tematik yaklaşımda program, hazırlayıcılar tarafından seçilecek metinlerle oluşturulur. Örneğın 2016 yılında hazırlanan programda sekiz tema bulunmaktadır. Biz ve Değlerlerimiz, Dünya ve Çevre, Milli Kültürümüz, Milli Mücadele ve Atatürk, Vatandaşlık Bilinci, Sağlık Spor ve Oyun, Sanat ve Toplum, Bilim ve Teknoloji. Talim Terbiye Kurulu Tarafından belirlenen bu temalar işin kolay kısmıdır. İlk Yıllar Programı düşünöldüğünde oluşturulan bu tematik yaklaşım anlamlı görülebilir ama burada sorun diğler ders

içeriklerinin bu temaları desteklememesi ve planlarda istenilen bütünlüğün oluşmamasıdır. Bütünsellik olmadığından haftada on saat yapılan Türkçe derslerinde sadece temaya uygun seçilmiş metinler olması yeterli değildir. Bu durum tematik yaklaşımın ana çıkış noktasına da aykırıdır. Tematik öğrenme yaklaşımının disiplinlerarası bütünsel öğrenmeyi desteklemesi gerekmektedir. Metin odaklı ders işlemekle disiplinlerarası bağ kurmak aynı şey değildir.

Yıllar içinde değişen Türkçe programının bir değişmeyi varır. O da tüm derslerin metin işleme temelli yapılandırılmasıdır. Ne yazık ki programa uygun kitaplar basıldığında “araç” işlevi görmesi beklenen bu kaynaklar “amaç” işlevi görmeye başlamıştır. 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşımla hazırlandığı sıklıkla vurgulanan programla Türkiye’de bir ilk gerçekleşmiş ve ders kitapları bir bütünlük içinde, öğretmen kılavuzları, ders kitapları ve etkinlik kitapları ile birlikte basılmıştır. Birçok öğretmen tematik yaklaşımla hazırlanan kitaplardaki metinleri yetiştirme kaygısına ve yanılığın düşmüşlerdir. Bunun nedeni de programın bunu istemesidir. Bu durum da yeni programda öngörülen, öğrenci merkezli çalışmaların (işlenen konu ile ilgili öğrencinin kendi yaşamından örnekler vereceği, yaşamla bağ kuracağı, sorgulama yapacağı, yaratıcılıklarını kullanacağı, tasarım gerçekleştireceği etkinlikler) süre yetersizliği nedeniyle işlenememesine ya da ev ödevi olarak verilerek öğrenciler için yük haline gelmesine neden olmuştur.

2005 programında yer alan Dinleme-Okuma-Konuşma-Yazma-Görsel Okuma alanları yerine 2016 programında değişiklik yapılarak Sözlü İletişim-Okuma-Yazma alanları yer almaktadır. Bu isim değişiklikleri genel anlamda programda bir yeniliğe neden olmamaktadır. 2005 programı ile 2016 programı birlikte incelendiğinde kazanımlar arasında büyük farklar olmadığı her iki programın da tematik yaklaşımla hazırlandığı ve ‘metin’ işleme temeline dayandığı görülmektedir. İki programda da öğretmenlere Türkçe dersi “kazanımlarının” öğretimi için farklı alternatifler sunulmamaktadır.

Bu durum, temel eğitimin ilk sekiz yılında işlenecek tüm Türkçe derslerinin yayınevleri tarafından hazırlanacak Türkçe kitaplarına bağlı olduğunu gerçeğini ortaya koymaktadır. Kılavuz kitaplar nedeniyle öğretmenler kendi özgün planlarını yapmamaktadırlar. MEB metin işlemek zorundasınız demektir ve işlenecek metin de kitaptadır. Bu durumda kitapta yer alan metin, kitabın öngördüğü adımlarla işlenmektedir. Bu durumun ortaya çıkardığı iki temel sorun vardır. Birincisi birbirinin aynı Türkçe derslerinin işleniyor olmasıdır. Kitapta metin açılır, öğrenciler içinden okur, seçilen bir öğrenci metni sesli okur, öğretmen bir kez daha okur, anlamı bilinmeyen sözcüklerin anlamları bulunur, sayfa çevrilir, verilen metinle ilgili sorular yanıtlanır ve ders bitirilir.

İkinci sorun ise yayınevlerinin kitaplar için seçtiği metinlerdir. Yayınevleri, hazırladıkları kitapların Talim Terbiye Kurulundan geçebilmesi için yenilikçi ve özgün adımlar atmazlar. Nihayetinde bu bir ticarettir. Özgün adım atmıyor olmak da kitap yazarlarının aynı havuzda yüzmelerine ve engin denizlere açılmamalarına neden olmaktadır. Yenilikçi düşüncelere, Talim Terbiye Kurulu kabul etmez kaygısıyla yayınevlerinin karşı çıktığına ilişkin durum ve gözlemler de bulunmaktadır.

Yayınevlerinin elini koluna bağlayan bir diğer neden de 2016 programında da göreceğiniz program hazırlayıcıların belirlediği “Ders ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarına Alınacak Metinlerin Nitelikleri” adlı bölümdeki maddelerdir. Örneğin beşinci madde: “Alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden edebi değer taşıyan metinler alınmalıdır.” demektir. ‘Alanda yaygın olarak kabul görmüş’ ifadesi başlı başına problemdir, kime göre, neye göre kabul görmüştür, burada belirleyici kimdir? Bu maddeler nedeniyle yayınevleri de alışlagelmiş üç kuşaktır gördüğümüz metinlerle Türkçe dersleri işlenmesine neden olmaktadır. Üç kuşak aynı metni okuyarak nasıl güncel kalacaktır? Oysa günün ihtiyaçları ve ilgileri zaman içinde değişmektedir. Bununla birlikte ne yazık ki kitaplar için yapılan metin seçimlerinde politik bakış açıları da kendini göstermektedir.

Bu durumda en önemli soru şöyle sorulabilir. Ders kitapları olmadan Türkçe dersi işlenebilir mi? Ne yazık ki ülkemizde uyguladığımız sistemle bu sorunun yanıtını hayır noktasına çoktan getirdiğimizi düşünüyorum. Kitaba bağlı ve bağımlı olarak ilerliyoruz. Bu bağıllık ve bağımlılık, yaratıcı Türkçe derslerinin ortaya çıkmasını zorlaştırıyor. Sadece metinlerle ve seçimini kendimizin yapmadığı metinlerle çalışmak zorunda bırakıyoruz. Bu yaklaşım, ders işleme sürecinde Türkçe kazanımlarının ne kadarına ulaşıldığını da ortaya çıkarmıyor. Kılavuz kitabın girişinde yer alan, kimsenin bakmadığı bölümde kazanımlar sıralanıyor ama işlenen metinde bu kazanımlarla ne kadar bağ kurulduğu açıkça ortaya çıkmıyor.

Bu gözlem, saptama ve yorumların ardından okuyucunun soraçağı soru şu olabilir: Başka bir seçenek bulunabilir mi? Bu kitap, başka bir seçenek var demek için yazılmamıştır. Sadece kılavuz kitapta yer alan unutulmuş, belki de birebir üstünde hiç çalışılmayan Türkçe kazanımların farklı şekilde işlenebileceğini örneklemek için tasarlanmıştır. Bu başka bir yol, biliyorum ki bambaşka yollar da var.

Bu kitap iki bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde; Türkçe kazanımlarının işlenmesine yönelik, öğrencilerin etkin olacağı, sorgulayacağı, yaratıcılıklarını kullanabileceği, eğlenceli süreçlerde öğrenebileceği etkinlikler yer almaktadır. Hazırlanan etkinliklerde “yaratıcı drama” yöntem olarak kullanılmıştır. Kitapta yer alan etkinliklerin tümü sınıf ortamında, denenerek ve yapılandırılarak uygulanmış örnek çalışmalardır. İlkokul 3., 4. ve orta okul 5. sınıflar için uygundur. Kitapta yer alan etkinliklerin öğretmenler tarafından değiştirilerek, uyarlanarak, farklı konularda, farklı içeriklerle uygulanabileceği düşünülmektedir.

II. KULLANIMA YÖNELİK AÇIKLAMALAR

- Kitapta yer alan etkinlikler Türkçe programından “bir kazanım” seçilerek, bu kazanıma ulaşmak amaçlı tasarlanmıştır. Türkçe öğrenim alanları (okuma, dinleme, konuşma, yazma) birbirleri ile ilişkilidir. Örneğin seçilen “konuşma” alanına yönelik bir etkinliğin, dinleme alanı ile de doğrudan olmasa da bir ilgisi vardır. Bu nedenle kitaptaki etkinlikler niteliğine uygun olarak, farklı kazanımlar için de kullanılabilir.
- Kitapta yer alan etkinlikler, yapılacak uyarlamalarla farklı derslerde, farklı seviyedeki öğrenciler için de kullanılabilir.
- Kitapta yer alan “yaratıcı drama” uygulamaları, Türkçe dersi için kurgulanarak, yöntem amaçlı kullanılmıştır. Bu nedenle bir disiplin olan “Yaratıcı Drama” alanı için tasarlanan ders planlarında olması gereken tüm aşamalar etkinliklerde yer almamaktadır (hazırlık, canlandırma, değerlendirme).
- Kitapta yer alan etkinliklerin uygulanması için sınıf ortamı yeterlidir. Bazı etkinliklerde, olanaklar doğrultusunda geniş alanlarda ders yapmak daha uygun olacaktır (bahçe, çok amaçlı salon vb).
- Etkinliklerin ön hazırlık gerektirmeden uygulanabilmesi için olabildiğince araç-gereç kullanımı az olan çalışmalar seçilmiştir. Kalem, kağıt dışında kullanılacak araç-gereçler de çeşitlendirilerek farklı seçenekler sunulmuştur.
- Öğrencilerle “grup” oluşturma yöntemlerine yönelik açıklamalar etkinliklerde yer almaktadır. İstenirse farklı gruplama teknikleri kullanarak öğrenciler eşlenebilir.
- Etkinliklerde belirtilen grup sayılarında, sınıfın öğrenci sayısına göre ya da ders için ayrılan süreye bağlı olarak değişiklik yapılabilir.